

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΑΠΟ ΤΟ 1821 ΕΩΣ ΤΟ 1830

Το έτος 1821, για την ελληνική ιστορία, σηματοδότησε την απαρχή της εδαφικής ανεξαρτησίας ενός μέρους του ελληνικού έθνους και τη δημιουργία Ελληνικού Κράτους, ύστερα από 10 χρόνια πολέμου, σφαγών, μαχών και λεηλασιών. Αυτή η μικρή εργασία και ιστορική αναφορά μας παρουσιάζει τα σημαντικότερα γεγονότα που αφορούν τη συμμετοχή των Ελλήνων της Κρήτης σε αυτή την επαναστατική προσπάθεια. Στόχος των επαναστατικών ενεργειών ήταν η απελευθέρωση του νησιού μας από την οθωμανική κυριαρχία και η ένταξή του στο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος.

Η επανάσταση στην Κρήτη έμελλε να αντιμετωπίσει πολλά και δύσκολα προβλήματα, λόγω της εξαιρετικής γεωγραφικής της θέσης. Υπολογίζεται ότι το 1821 οι Τούρκοι του νησιού έφταναν τις 120.000 πληθυσμό, ενώ οι Έλληνες τους 140.000, διότι από το 1669, που η Κρήτη άλλαξε διοίκηση- την κατοχή από τους Βενετούς- και πέρασε στα χέρια των Οθωμανών, γινόταν συνεχής αποικισμός του νησιού από Τούρκους. Αυτό δεν ήταν καθόλου ευνοϊκός παράγοντας για την επανάσταση του νησιού. Επίσης, ενώ σε άλλες περιοχές της υπόδουλης Ελλάδας οι συνθήκες ζωής των χριστιανών είχαν βελτιωθεί, στην Κρήτη υπήρχε ένα καθεστώς αφόρητης καταπίεσης. Οι σφαγές εις βάρος των Κρητικών, η τρομοκρατία και οι βία ήταν καθημερινά φαινόμενα. Χαρακτηριστικό είναι ότι, ενώ όλη η Πελοπόννησος είχε ένα μόνο Τούρκο διοικητή, η Κρήτη είχε τρεις κεντρικές διοικήσεις, μια στο Ηράκλειο, μια στα Χανιά και μια στο Ρέθυμνο. Με την παραμικρή υποψία επανάστασης, οι Τούρκοι αντιδρούσαν αμέσως, παίρνοντας σκληρά μέτρα. Άλλος λόγος που δυσκόλευε την επανάσταση ήταν ότι στο νησί 20.000 Τούρκοι ήταν καλά εξοπλισμένοι, σε αντίθεση με τους Κρητικούς που ήταν άοπλοι, εκτός από τους κατοίκους των Σφακίων. Η πείρα από την ατυχή επανάσταση του Δασκαλογιάννη το 1769 τους είχε δείξει τη δύναμη που διέθετε ο τουρκικός εξοπλισμένος όχλος. Άλλος παράγοντας που δυσχέραινε την επανάσταση στην Κρήτη ήταν ότι το νησί ήταν απομακρυσμένο από την υπόλοιπη Ελλάδα και θα ήταν δύσκολο να ενισχύεται συνεχώς από τον ελληνικό στόλο. Αντιθέτως, η

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΑΠΟ ΤΟ 1821 ΕΩΣ ΤΟ 1830

Αίγυπτος θα αποτελούσε πολύ μεγάλη απειλή για τους Κρητικούς, διότι με το στόλο της θα βοηθούσε πολεμικά τους Τούρκους, γεγονός που συνέβη. Παρ' όλους όμως αυτούς τους δυσμενείς παράγοντες, όταν οι υπόδουλοι Κρήτες έμαθαν για την επανάσταση στην υπόλοιπη Ελλάδα, αποφάσισαν να εξεγερθούν και αυτοί, διότι είχαν άσβηστο τον πόθο για την ελευθερία από τα βάσανα και την καταπίεση που είχαν ζήσει.

Έτσι, λοιπόν, στις 7 Απριλίου του 1821 έγινε η πρώτη σύσκεψη οπλαρχηγών στα Γλυκά νερά της επαρχίας Σφακίων και η δεύτερη, στις 21 Μαΐου, στο Λουτρό Σφακίων, όπου συγκροτήθηκε επαναστατική επιτροπή με την ονομασία «Καγκελαρία». Την αποτελούσαν ο πρωτόπαπας των Σφακίων Γεώργιος Μοράκης, ο Χατζηιωάννης Πωλιουδάκης, ο Ρούσσος Βουρδουμπάς, ο Ανδρέας Κριαράς και ο Αναγνώστης Ψαρουδάκης. Γραμματέας ορίστηκε ο Δημήτριος Φλαμπουράρης. Υπεύθυνοι των ναυτικών επιχειρήσεων ήταν οι Αναγνώστης Παναγιώτου και ο Αναγνώστης Αναγνωστάκης. Επειδή εκτός από 1200 Σφακιανούς και Ριζίτες (κάτοικοι των χωριών που είναι στους πρόποδες των Λευκών Όρων) όλοι οι άλλοι ήταν άοπλοι, η Καγκελαρία ζήτησε από την Ύδρα και τις Σπέτσες να τους προμηθεύσουν με 2000 τουφέκια και 15 πλοία. Ωστόσο, τα γεγονότα της έναρξης εξελίχθηκαν γρήγορα και πριν προλάβουν οι επαναστάτες να λάβουν βοήθεια. Στις 11 Ιουνίου 1821, ύστερα από προδοσία Τουρκοκρητικών ότι οι υπόδουλοι προετοιμάζουν επανάσταση, η Τουρκική διοίκηση Χανίων διέταξε τους γενιτσάρους και τους οπλισμένους τούρκους των Χανίων να προβούν σε εχθροπραξίες εναντίον των χριστιανών, ώστε να προκαλέσουν τον φόβο και την τρομοκρατία, για να μην συντελεστεί η επανάσταση. Το ίδιο συνέβη και στην επαρχία Σελίνου. Τελικά, στο Θέρισσο, ο οπλαρχηγός Παπαδογεωργάκης με τους άνδρες του επιτέθηκε εναντίον των Τούρκων και των γενιτσάρων του Θέρισσου και πήρε εκδίκηση για τις σφαγές και τις λεηλασίες που είχαν ήδη ξεκινήσει.

Ο άνισος αγώνας για την Επανάσταση της Κρήτης εναντίον της Οθωμανικής κυριαρχίας είχε αρχίσει από τα Δυτικά του Νησιού και

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΑΠΟ ΤΟ 1821 ΕΩΣ ΤΟ 1830

εξαπλώθηκε σταδιακά και σε άλλες περιοχές του νησιού. Οι μάχες, οι συγκρούσεις, οι σφαγές και οι λεηλασίες γενικεύτηκαν και άμεσο αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης, τον Ιούνιο του 1821, ήταν η μετακίνηση των Ελλήνων στα ορεινά, για να γλιτώσουν από τις σφαγές και ο εγκλεισμός των τούρκων στα κάστρα και τα φρούρια για λόγους ασφαλείας. Μόνο τον Ιούνιο του 1821, σφαγιάστηκαν από τους τούρκους 300 έλληνες στα Χανιά, 500 στο Ρέθυμνο, 700 στο Ηράκλειο και 300 στη Σητεία.

Οι επαναστάτες είχαν ως έδρα τους το ύπαιθρο και τις ορεινές περιοχές, ενώ οι Τούρκοι τις μεγάλες πόλεις, τα φρούρια και τα κάστρα που ήταν κοντά στη θάλασσα. Αρχικά, οι Τούρκοι προσπαθούσαν να κάνουν οργανωμένες εξόδους από τα φρούρια, για να καταπνίξουν την επανάσταση, αλλά σε όλες τις περιπτώσεις είχαν πολλές απώλειες και αναγκάζονταν να επιστρέψουν στις βάσεις τους. Η νικηφόρα έκβαση του επαναστατικού αγώνα, αλλά και τα προβλήματα που προέκυπταν, λόγω της ενίσχυσης των Τούρκων από τους Αιγυπτίους, ανάγκασαν την καγκελαρία να στείλει, επανειλημμένα, εκκλήσεις προς την Επαναστατική Κυβέρνηση της Ελλάδας, για να βοηθήσει την επανάσταση στην Κρήτη, με όπλα, πολεμοφόδια, στρατό και επίσης με έναν έμπειρο και κατάλληλο αρχηγό που θα αναλάμβανε να οργανώσει τον αγώνα. Ο λόγος που ζητούσαν αρχηγό εκτός Κρήτης ήταν διότι μεταξύ των οπλαρχηγών υπήρχαν διαφωνίες, έριδες και αντιζηλίες, παρ' όλο που πολεμούσαν με μεγάλη ανδρεία και αυταπάρνηση. Έτσι, στις 25 Οκτωβρίου 1821, ο Δημήτριος Υψηλάντης, αρχιστράτηγος των επαναστατημένων ελλήνων της ηπειρωτικής Ελλάδας, έστειλε ως αντιπρόσωπό του τον Μιχάλη Αφεντούλιεφ. Για το υπόλοιπο έτος του 1821, η επανάσταση συνεχίστηκε με αμφίρροπο αποτέλεσμα για τις δυο αντιμαχόμενες παρατάξεις και με πολύνεκρες μάχες και συγκρούσεις.

Τον Ιανουάριο του 1822 οι Τούρκοι κατέλαβαν τη Μονή Αρκαδίου αλλά δεν μπόρεσαν να την κρατήσουν. Στις 20 Μαρτίου 1822 ήρθε στην Κρήτη ο Γάλλος φιλέλληνας Βαλέστ, αξιωματικός του Ναπολέοντα, ο οποίος πρότεινε και έπεισε τους επαναστάτες να

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΑΠΟ ΤΟ 1821 ΕΩΣ ΤΟ 1830

καταλάβουν το κάστρο του Ρεθύμνου. Δυστυχώς η επιχείρηση δεν πέτυχε και ο Βαλέστ σκοτώθηκε στην πολιορκία. Επίσης έγινε προσπάθεια κατάληψης των Χανίων από τους έλληνες αλλά απέτυχε, διότι οι Αιγύπτιοι ενίσχυσαν τους πολιορκημένους Τούρκους. Με την άφιξη των αιγυπτιακών ενισχύσεων, οι πρόκριτοι των Σφακίων ζήτησαν βοήθεια από την Ελλάδα η οποία δεν είχε δυνατότητα αποστολής ενισχύσεων. Οι Αιγύπτιοι, τον Μάη του 1822, αποβίβασαν 10.000 στρατιώτες, 500 ιππείς, όπλα, πυρομαχικά και άλλα πολεμοφόδια και, με τους ήδη υπάρχοντες Τούρκους, ανέλαβαν να καταπνίξουν την επανάσταση.

Τον Ιούλιο του 1822, οι οπλαρχηγοί της Δυτικής Κρήτης προσπάθησαν να συμπαρασύρουν στην επανάσταση τις επαρχίες της Ανατολικής Κρήτης Μιράμπελο, Σητεία και άλλες περιοχές που ακόμα δεν είχαν εξεγερθεί. Αφού εξόπλισαν και οργάνωσαν κάποιες ομάδες, ξεκίνησαν τις επαναστατικές ενέργειες, αναγκάζοντας τους Τούρκους να κλειστούν στα φρούρια της Σπιναλόγκα, της Ιεράπετρας και της Σητείας. Στο μεταξύ ο Τούρκος διοικητής του Ηρακλείου, για να αποφύγει τις περαιτέρω συγκρούσεις και μάχες, έκανε πρόταση στους επαναστατημένους κρητικούς να υποταχθούν στον «φιλόανθρωπο ηγεμόνα της Αιγύπτου», Μεχμέτ Αλή. Η πλειοψηφία των επαναστατών αρνήθηκαν να υποταχθούν. Αντιθέτως οι επαναστάτες της Ανατολικής Κρήτης, τον Οκτώβριο του 1822, συνθηκολόγησαν με τον Χασάν πασά και σταμάτησαν τις επαναστατικές ενέργειες.

Επίσης, το κύμα δυσπιστίας των οπλαρχηγών προς τον γενικό διοικητή Μιχάλη Αφεντούλιεφ και τις ικανότητες που αυτός είχε, αυξάνονταν καθώς υπήρχαν και υποψίες για προδοτικές ενέργειες και συνεννοήσεις του με τους Τούρκους. Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η σύλληψη, καθαίρεση και φυλάκισή του από τους οπλαρχηγούς. Επίσης, ζήτησαν νέο αρχηγό της κρητικής επανάστασης, τον γενναίο Υδραίο αγωνιστή Εμμανουήλ Τομπάζη, ο οποίος και έφτασε ως απεσταλμένος της επαναστατικής ελληνικής κυβέρνησης, τον Απρίλιο του 1823. Παράλληλα με την άφιξη του Τομπάζη και 1200 στρατιωτών που τον

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΑΠΟ ΤΟ 1821 ΕΩΣ ΤΟ 1830

συνόδευαν για την ενίσχυση της κρητικής επανάστασης, οι Αιγύπτιοι, με 15 πολεμικά πλοία και 5000 στρατιώτες, ενίσχυσαν τους Τούρκους. Στο τέλος του 1823, οι Τούρκοι, με την βοήθεια των Αιγυπτίων, οργάνωσαν αποφασιστικές πολεμικές επιχειρήσεις και διέλυσαν τις επαναστατικές εστίες, έκαμψαν το ηθικό των αγωνιστών και ανάγκασαν πολλούς κατοίκους ή να φύγουν από το νησί ή να καταθέσουν τα όπλα και να υποταχθούν. Ύστερα από αυτές τις θλιβερές εξελίξεις και τη νέα τροπή της επανάστασης, ο Εμμανουήλ Τομπάζης αποφάσισε να παραιτηθεί και να φύγει από το νησί στις 12 Απριλίου του 1824.

Η Κρήτη υποτάχθηκε πλήρως, εκτός από τις ορεινές και δύσβατες περιοχές της, όπου ένοπλα τμήματα επαναστατών, λειτουργώντας εντελώς αυτόνομα προκαλούσαν φθορές στον εχθρό. Επόμενο θλιβερό γεγονός, ύστερα από την πτώση της Κρήτης, ήταν η καταστροφή της Κάσου, στις 27 Μαΐου 1824, και η καταστροφή των Ψαρών, στις 21 Ιουνίου του 1824, από τον τουρκοαιγυπτιακό στόλο. Σε αυτό το σημείο, θα θέλαμε να καταθέσουμε μια άποψη που έχει σχέση με τα ιστορικά γεγονότα που συνέβησαν κατά τη διάρκεια της ελληνικής επανάστασης στο σύνολό της. Αν οι Έλληνες επαναστάτες της ηπειρωτικής χώρας είχαν συνδράμει στους αδερφούς τους Κρητικούς, δεν θα κινδύνευε ο απελευθερωτικός αγώνας του 1821 από την άφιξη του Ιμπραήμ, αρχηγού των Τουρκοαιγυπτίων. Η πορεία των Τουρκοαιγυπτίων, που κόντεψε να ματαιώσει την ελληνική επανάσταση, περνούσε πρώτα και κύρια από την Κρήτη. Δυστυχώς, όμως, οι Έλληνες επαναστάτες της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας ήταν απασχολημένοι από τον μεταξύ τους εμφύλιο πόλεμο και έτσι επέτρεψαν τον Ιμπραήμ να νικήσει στην Κρήτη, να καταστρέψει την Κάσο, τα Ψαρά και να θέσει σε μεγάλο κίνδυνο όλη την επαναστατική προσπάθεια.

Στις 8 Οκτωβρίου 1827, έλαβε χώρα η ναυμαχία του Ναβαρίνου, γεγονός που αναζωπύρωσε τις επαναστατικές ενέργειες των υπόδουλων Κρητικών είτε ήταν στο νησί είτε σε άλλες περιοχές. Ο πλοίαρχος Ανδρέας Μιαούλης συγκέντρωσε από την ηπειρωτική

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΑΠΟ ΤΟ 1821 ΕΩΣ ΤΟ 1830

Ελλάδα και τα νησιά όσους Κρητικούς ήθελαν να πολεμήσουν για την απελευθέρωση της Κρήτης. Έτσι, 700 ένοπλοι εξόριστοι Κρήτες έφτασαν στο νησί και ενώθηκαν με τους συμπατριώτες τους σχηματίζοντας ένα αξιόμαχο σώμα 3000 ανδρών. Στόχος αυτής της προσπάθειας που οργανώθηκε από την Ελληνική επαναστατική κυβέρνηση ήταν να συμπεριληφθεί και η Κρήτη στο νέο Ελληνικό κράτος που επρόκειτο να δημιουργηθεί. Επίσης, αρχηγός του επαναστατικού στρατού της Κρήτης ορίστηκε ο Ηπειρώτης Χατζημιχάλης Νταλιάνης, αρχηγός του ιππικού της ηπειρωτικής Ελλάδας. Στις 5 Ιανουαρίου 1828, αποβιβάστηκε στη Γραμβούσα και έγινε δεκτός με ενθουσιασμό. Ως ορμητήριο, κέντρο και έδρα της νέας επανάστασης, ορίστηκαν τα Σφακιά. Η άφιξη των Ελλήνων επαναστατών και η νέα εξέγερση μαθεύτηκαν σύντομα και ο τότε πασάς της Κυδωνίας Μουσταφά αποφάσισε να καταπνίξει την επανάσταση. Στις 18 Μαΐου 1828, έγινε μεγάλη μάχη στο Φραγκοκάστελο της επαρχίας Λάμπης που βρέχεται από το Λιβυκό πέλαγος. Αρχηγός των Κρητικών ήταν ο Χατζημιχάλης Νταλιάνης και αντίπαλός του ήταν ο Μουσταφά πασάς. Ύστερα από συνεχείς επιθέσεις των Τούρκων και πολλές απώλειες που υπέστησαν και οι δύο πλευρές και ύστερα από προτάσεις για παράδοση που έκαναν οι Τούρκοι, οι επαναστάτες, αποφασισμένοι να πεθάνουν πολεμώντας παρά να παραδοθούν, και αφού εξάντλησαν όλα τα πυρομαχικά τους, σκοτώθηκαν σχεδόν όλοι, μαζί και ο αρχηγός τους Νταλιάνης. Στη λαϊκή παράδοση η ήττα στο Φραγκοκάστελο έχει συνδυαστεί με τους «Δροσουλίτες», ένα οπτικό φαινόμενο κατά το οποίο στα τέλη Μαΐου η δροσιά που εξατμίζεται με την ανατολή του ηλίου δημιουργεί σκιές που μοιάζουν με ανθρώπους. Οι Δροσουλίτες είναι, για τους Κρητικούς, οι σκοτωμένοι πολεμιστές του Φραγκοκάστελου.

Ο νέος κυβερνήτης της Ελλάδος, Ιωάννης Καποδίστριας, προσπάθησε αφανώς να βοηθήσει τους λίγους επαναστάτες να συνεχίσουν τις πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον των τούρκων, στέλνοντας λίγες ενισχύσεις σε αξιωματικούς και όπλα. Σκοπός του

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΑΠΟ ΤΟ 1821 ΕΩΣ ΤΟ 1830

ήταν να πείσει τις μεγάλες δυνάμεις να παραχωρήσουν την Κρήτη στο νέο Ελληνικό κράτος, πράγμα που δεν έγινε. Στις 16 Δεκεμβρίου 1830 άρχισε η Αιγυπτιακή κατοχή του νησιού. Υπολογίζεται ότι 60.000 έλληνες κάτοικοι της Κρήτης μη ανεχόμενοι την νέα υποδούλωση , ύστερα από τόσους αγώνες και τόσες θυσίες έφυγαν σταδιακά από το νησί και βρήκαν καταφύγιο στην ελεύθερη Ελλάδα. Οι υπόλοιποι ήταν αναγκασμένοι να ανεχθούν τη νέα Αιγυπτιακή διοίκηση που επέβαλαν οι ξένες δυνάμεις και η ήττα τους στα πεδία των μαχών. Παρ'όλα αυτά ο λαός κράτησε άσβεστο τον πόθο για ελευθερία μέσα στην ψυχή του. Ο εσωτερικός του κόσμος ποτέ δεν υποδουλώθηκε και αυτό ήταν η βασικότερη αιτία όλων των μετέπειτα επαναστάσεων και της τελικής απελευθέρωσης και ένωσης του νησιού με την Ελλάδα την 1η Δεκεμβρίου του 1913. Επίσης, οι Κρήτες, που είχαν τον πόθο της ελευθερίας , όσο η ιδιαίτερη πατρίδα τους ήταν υπόδουλη, κατατάχτηκαν στον στρατό της ελεύθερης Ελλάδας και πολέμησαν σε όλες τις προσπάθειες της για να επεκταθεί και να συμπεριλάβει εδαφικά και τις υπόλοιπες υπόδουλες περιοχές που είχαν ελληνικούς πληθυσμούς.

Γ1 Τμήμα, με την επίβλεψη-επιμέλεια του Τάσου Παπίδη

Βιβλιογραφία: Ιστορία Ελληνικού Έθνους, εκδοτική Αθηνών, τόμος ΙΒ. Σελίδες 165-168, 189-191, 236-240, 275-279, 306, 343-346, 471, 491-494, 535, 548.